

BOMBAŽ

Bombaž sodi med najstarejše kulturne rastline. V Aziji in Srednji Ameriki so ga gojili že pred več kot 5000 leti. V Evropo pa je prišel v času osvajanj Aleksandra Velikega (4. st. pr.n.št.). V 18. stoletju je bombaž prevzel primat med tkaninami v Evropi in na tem mestu izpodrinil volno in lan. Do konca 19. stoletja so večino bombaža v Evropo že uvozili iz Amerike, kjer je bil najcenejši, saj so ga pogosto pridelovali sužnji. Na višku proizvodnje je v ZDA na poljih bombaža v nemogočih razmerah delalo 1,8 milijona sužnjev.

Indija se je spremenila v največji trg za britanske tekstilne izdelke. Posledice za domače proizvajalce so bile usodne in ji presenetljivo, da je Mahatma Gandhi za simbol indijskega boja za politično in ekonomsko neodvisnost izbral prav kolovrat.

A suženjstvo in družbeno ter ekonomsko opustošenje posameznih držav še zdalec niso le stvar preteklosti. Vsi ti problemi so še kako pristoni tudi danes, le da se dogajajo v delih sveta, ko so od nas bolj ali manj oddaljeni.

Danes se sicer najpogosteje uporabljajo sintetična vlakna (več kot 50%), vendar je bombaž še zmeraj izjemno pomembna surovina, saj ima kar 40 % delež, kar je daleč več kot vsi drugi viri naravnih vlaken skupaj. Ob tem pa je potrebno poudariti zlasti raznovrstnost njegove uporabe: majice, srajce, hlače in druga oblačila, pa tudi ušesne paličice, gaze, povoji, prevleke, denar, embalaža, vetrobranska stekla, fotografski filmi, laki, zobne kreme in drugi kozmetični izdelki, električni aparati ...

Gojenje bombaža

Bombaž gojijo v monokulturnih nasadih in za preprečevanje razmnoževanja škodljivcev uporabljajo pesticide. Ker lastniki pogosto sadijo hibridne vrste (npr. BT bombaž), se danes porabi do 29.000 litrov vode za en sam kilogram surovega bombaža. Kjer bombaž raste na velikih nasadih, ga škropijo z letali. Veliko strupov se najde v vodi in jo onesnaži. Kjer si tega ne morejo privoščiti pa škropijo z ročnimi škropilnicami. Ker delavci nimajo ustrezne zaščite, jih večina zboli za boleznimi dihal. Njihova povprečna življenjska doba je 35 let.

V preteklosti so bombaž ročno obirali sužnji iz Afrike. Tudi danes mnogo ljudi dela v suženjskih razmerah. Med njimi so tudi otroci, ki morajo ponekod dnevno nabrati tudi do 40 kg bombaža.

Preden bombaž pošljejo v predilnico, je potrebno iz njefa odstraniti semena. Nato ga pobelijo, očistijo in prečešejo. Po beljenju dodajo še druge kemikalije, s katerimi ga obarvajo. Vsi ti kemični dodatki so izjemno strupeni in ogrožajo zdravje delavcev.

Čeprav bombaž gojijo v približno stotih državah sveta, imajo 4 največje proizvajalke (Kitajska, ZDA, Indija in Pakistan) približno 2/3 tržni delež. V ZDA in na Kitajskem pridelajo tudi največ gensko spremenjenega bombaža (t.i. BT bombaž), ki zahteva vedno večjo uporabo pesticidov. Dolgotrajne posledice zastrupljanja zemlje s pesticidi in uporaba neustreznih namakalnih tehnik so najbolj očitne v Uzbekistanu. Aralsko morje, nekoč četrti največji rezervoar pitne vode na planetu, je praktično izginilo. Danes ima le še 15 % svoje nekdanje prostornine in je razdeljeno na tri dele. Zaradi visoke salinitete, ki je dvakrat večja kot v oceanih, je jezero mrtvo. Zaradi neustreznega namakanja je preveč soli tudi v zemlji. Kar dve tretjini namakane zemlje v Uzbekistanu ogorža vedno višja slanost.

Več o tem si poglejte v video prispevkih, ki jih najdete na:

<https://www.youtube.com/watch?v=3n39T35la>, <https://www.youtube.com/watch?v=ZoPi61SyVSM>, <https://www.youtube.com/watch?v=7rWloc5UjPU>, <https://www.youtube.com/watch?v=Av6dx9yNiCA>

TEKSTILNA INDUSTRIJA

O razmerah, ki valadajo v tekstilni industriji, je na voljo ogromno razpoložljivih virov. Večina prispevkov se ukvarja z raziskovanjem življenja delavk in delavcev v t.i. "izvoznih conah" po vsem svetu. To so območja, kjer so za vzpostavitev proizvodnje namenjene posebne investicijske spodbude v obliki raznih olajšav, izgradnje infrastrukture in druge ugodnosti. Izdelki, ki se proizvajajo v teh conah, so praktično v celoti namenjeni kupcem v drugih državah. Večina izvoznih con se nahaja v jugovzhodni Aziji (v Indoneziji, na Kitajskem, Filipinih, Bnagladešu ...), nekaj pa jih je tudi v centralni Ameriki (Mehika, Gvatemala).

Povprečna cena majica je sestavljena takole:

■ Stroški dela

■ Transporti, davki in pristojbine

■ Tovarniški stroški

■ Oglaševanje

■ Dobiček in stroški veleprodaje

Proizvodnja velikih blagovnih znamk, tako športnih, kot modnih, pogosto temelji na izkoriščanju delavk in delavcev v izvoznih conah. Velika transnacionalna podjetja izkoriščajo svojo kupno moč, kadar zahtevajo hitrejšo izdelavo in cenejše izdelke. Cene ženskih oblačil so v zadnjih desetih letih padle za tretjino, čeprav so v večini ržav stroški proizvodnje narasli, predvsem zaradi višjih cen energentov.

Suženjska delovna razmerja pa niso značilna le za države, ki jih pestijo ekonomske težave. Leta 1995 so v kalifornijskem mestu našli 72 tajskih šivilj, ki so bile privezane za svoje delovno mesto. Nekatere so bile tam že sedem let.

Več o tem na video posnetkih:

<https://www.youtube.com/watch?v=rR237x-ayeE>, <https://www.youtube.com/watch?v=9Fkhzdc4ybw>

POTROŠNIŠTVO

Posebno poglavje izredno nizkih cen odpirajo verige diskontnih trgovin, ki jih poznamo tudi v Sloveniji (npr. Lidl in Kik). Po raziskavah sodeč ta podjetja izplačujejo mesečne plače, ki so nižje od zakonsko določenega minimuma. S težavami se torej ne soočajo le zaposleni v tekstilni industriji, temveč tudi prodajalke in prodajalci v trgovinah. Podjetja namreč v svoji želji po doseganju čim nižjih cen in čim večjega tržnega deleža posegajo po skrajnih varčevalnih ukrepih, med katere sodi tudi kršitev delavskih pravic.

Letno na svetu naredimo 80 milijard kosov oblačil, od katerih večina nikoli ni do konca ponošena. Vsa oblačila, ki jih odvržemo končajo kot poceni roba v državah v razvoju ali pa na smetiščih, prav tako v državah t.i. svetovnega Juga. Prve uničujejo gospodarstva teh držav, druge pa povzročajo ogromne okoljske posledice, saj kemikalije iz odvrženih oblačil onesnažujejo okolje, kamor so odvržene.

Več o tem si poglej v video prispevkih:

<https://aeon.co/videos/this-is-the-final-resting-place-of-your-cast-off-clothing>, <https://www.youtube.com/watch?v=HjpZE2mNeTk>

SLOVENIJA

Pred osamosvojitvijo leta 1990 ke bilo pri nas v tekstilni industriji zaposlenih 74.845 ljudi. Po letu 1991 so mnoge tovarne končale v stečaju in število zaposlenih se je drastično zmanjšalo. V manj kot 15-ih letih je ta številka padla na 21.535. Današnje tovarne delavkam in delavcem ne nudijo več visoke stopnje socialne varnosti. Ne glede na lastniško strukturo (državno ali zasebno), morajo slovenska tekstilna podjetja danes tekmovati na globalnem trgu, kjer je dobičkonosnost merilo uspeha in edini porok preživetja. Konkurenca iz držav s poceni delovno silo ter nizkimi delovnimi in okoljskimi standardi je neusmisljena.

ALTERNATIVE

Pomembnost alternativnih modelov je torej nujna.

1. kupi samo tisto, kar potrebuješ in ponosi do konca
2. kupuj oblačila iz preverjenega porekla, npr. narejena lokalno iz materialov znanega porekla ali iz pravične trgovine,
3. odloči se za oblačila iz druge roke.

Več o pravični trgovini najdeš na www.3muhe.si, na www.buna.si in na www.humanitas.si.

Pripravila: Živa Lopatič, Zadruga Buna in vodja pravične trgovine v Sloveniji

Povzeto po Priročniku za globalno učenje, http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/Obvestila/OS/Prirocnik_za_globalno_ucenje_april_2010.pdf, 2016.